

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees? **Gennaw** in 1 Johannes 5:1-4 as voorbeeld¹

Jan van der Watt

Departement Nuwe-Testamentiese Wetenskap

Universiteit van Pretoria

Abstract

How accurate can a Bible translation be? **Gennaw** as example in 1 John 5:1-4

An analysis is made of different translations of gennaw in 1 John 5:1-4. The inconsistencies in and among translations are noted. The influence of the socio-cultural ecology as well as the literary and grammatical aspects that play a role in the process of translation, are then illustrated. The complex nature of translation is underlined and it is suggested that the focus should fall on the purpose of a particular translation. This will lead to the purposeful use of different translating techniques in any particular translation.

1. INLEIDING

Opinies oor hoe die Bybel vertaal moet word, loop wyd uiteen, nie alleen op teoretiese vlak nie, maar ook in die praktyk. Die menings beweeg tussen twee pole op 'n kontinuum. Aan die een kant word gemeen dat 'n vertaling ongekompliseerd gedoen kan word deur bloot woord-vir-woord (letterlik) te vertaal terwyl daar aan die ander kant van die spektrum klem gelê word op die meer komprehensiewe vrye oordrag van betekenis, wat 'n omvangryke, uitdagende en ingewikkelde proses behels. Tussen hierdie twee pole lê daar op 'n kontinuum 'n wye verskeidenheid moontlikhede vir vertaling van tekste.²

In die lig van die verskillende vertaalmoontlikhede word hier 'n pragmatiese ondersoek gedoen na verskillende vertalings van **gennaw** in 1

---

¹ Graag dra ek hierdie artikel op aan Andries Breytenbach as erkenning vir hom as kollega en Bybelvertaler.

² Sien veral die vierde stelling in Van der Watt (2002:246-265).

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

Johannes 5:1-4. Eers word 'n oorsig gegee oor die bestaande vertalings, dan volg 'n bespreking van die implisiete en eksplisiete inligting wat 'n rol behoort te speel in die vertaling van die gedeelte, waarna enkele suggesties oorweeg word.

2. VERTALINGS VAN *gennaw* IN 1 JOHANNES 5:1-4

Die woord *gennaw* kom verskeie kere in die brief voor.³ In 5:1-4 word die woord egter vier maal in dieselfde perikoop gebruik wat 'n konsentrasie van voorkomste in dieselfde konteks bied sodat konsistensie in vertaling makliker geanaliseer kan word. Die verskillende vertalings kan in vier “groepe” gekategoriseer word. Die Griekse teks lyk so:

- A Pa~ o|pisteuwn o| i [hsou~ e|stin o|Cristo~, **ek tou`qeou`gegenhtai,**
B kai; pa~ o|agapwn **ton gennhsanta** agapa/[kai] **ton gegennhmenon ek au|tou.**
C e|n toutw/ ginwskomen o| i agapw|men ta; tekna tou`qeou`....
D o| i pan **to; gegennhmenon ek tou`qeou`** nika/ton kosmon

Groep 1: Letterlike vertaling (konsistent)

Die *American Standard Version (1901 – ASV)* se vertaling sien so daaruit:

- A Whosoever believeth that Jesus is the Christ is begotten of God:
- B and whosoever loveth him that begat loveth him also that is begotten of him.
- C Hereby we know that we love the children of God ...
- D For whatsoever is begotten of God overcometh the world.

Die Griekse teks word woordeliks gevolg, beide wat woorde en sintaks betref. Die teks blyk op woord- en sintaksvlak sin te maak, maar die vraag is of dit op begripvlak kommunikatief voldoende is. Dit kan in die lig van die bespreking by punt 3 beoordeel word.

Die *King James Version (1995 – KJV)* asook die *New King James Version (1996 – NKJV)* se vertaling stem met bogenoemde vertaling ooreen, behalwe vir kleinere negeerbare verskille, byvoorbeeld dat in plaas van “begotten” die woord “born” gebruik is.

³ 1 Jn 2:29; 3:9; 4:7; 5:1, 2, 4, 18.

Groep 2: Letterlike vertaling (inkonsistent)

Die 1933/53 Afrikaanse vertaling (OAV) gee die Griekse teks so weer:

- A ELKEEN wat glo dat Jesus die Christus is, is uit God gebore;
- B en elkeen wat die Vader liefhet, het ook die een lief wat uit Hom gebore is.
- C Hieraan weet ons dat ons die kinders van God liefhet ...
- D Want alles wat uit God gebore is, oorwin die wêreld

- In B word τὸν γεννήσαντα met “Vader” vertaal wat van die letterlike afwyk.
- παῖν word met “alles” vertaal (in D), wat meervoud in plaas van enkelvoud is.

Die vertaling is letterlik, behalwe vir die twee opmerkings hierbo. Die vraag is waarom daar ’n afwyking van die letterlike benadering is en τὸν γεννήσαντα met “Vader” vertaal is. ’n Goeie raiskoot sou wees dat dit op grond van sosio-kulturele oorwegings gedoen is. Letterlik sou die vertaling moes wees: “Hy wat geboorte skenk” (of iets dergeliks). Die gevoel mag ontstaan dat dit problematies is dat God wat as manlik gesien word, geboorte skenk. Wat die rede ook al is, dit blyk nie uit die oppervlaktestruktuur van die teks nie maar lê in die interpretasieveld van die vertaler(s). Dit is ook nie vir my heeltemal duidelik waarom die enkelvoud παῖν in die meervoud vertaal is nie – waarskynlik omdat dit makliker lees.

The English Standard Version (2001 – ESV), New American Standard Bible (1995 – NASB), asook The New American Bible (1986 – NAB) stem woordeliks en struktureel ooreen met die vertaling hierbo aangebied, behalwe dat die enkelvoud (παῖν) in D behou word en in die geval van die *NASB* word dit in die neutrum vertaal, soos in die Grieks.

Waarop daar egter wel in die geval van die Engelse vertalings gelet moet word, is die uiteenlopende wyses waarop die partikel ἐκ vertaal word. In sommige gevalle word dit vertaal met “born of” in ander gevalle met “born from” of “begotten by”. Hieraan sal later aandag gegee word.

Groep 3: ’n Kombinasie van letterlike en meer vrye vertalings

Voorbeeld 1: Inkonsistente dinamies-ekwivalente vertaling

Die 1983 Afrikaanse vertaling (NAV) vertaal so:

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

- A Elkeen wat glo dat Jesus die Christus is, is 'n kind van God
- B en elkeen wat vir die Vader liefhet, het ook die ander lief wat kinders van die Vader is
- C Hiëraan weet ons dat ons die kinders van God liefhet...
- D want enigeen wat 'n kind van God is, kan die sondige wêreld oorwin

- Hierdie vertaling is nie konsistent dinamies-ekwivalent nie. Byvoorbeeld, “Elkeen wat glo” in A is letterlik en weerspieël nie die dieptestruktuur van wat daar staan nie. Wat Johannes hier met geloof bedoel en wat die moderne leser verstaan, lê nie so dig bymekaar dat dit bloot letterlik weergegee kan word in 'n vertaling wat op dinamiese-ekwivalensie wil aanspraak maak nie.
- Die opvallendste kenmerk vir ons doeleindes is dat *gennaw* wat primêr na geboorte verwys, met “kind van God” vertaal word. Dit is 'n besliste semantiese omduiding van die bronteks wat op interpretasie deur die vertaler(s) berus en wat waarskynlik terug te voer is na die dieptestruktuur. Dit is deel van die dinamies-ekwivalente benadering. Die vertaler(s) het waarskynlik gemeen dat dit die bedoeling die beste weergee vir die moderne leser. Die beslissing is dus gemaak as deel van die dinamies-ekwivalente vertaaltegniek wat poog om die sosio-kulturele brug tussen die bron- en teikenteks se lesers oor te steek of dalk die perfektumvorm van die werkwoord te vertaal.
- Die res van die perikoop word semanties dienooreenkomstig in dieselfde sosio-kulturele beeldveld hanteer. In B word *tōn gegennhōntōn agapōn kai tōn gegennhōntōn ek' autōn* vertaal met “elkeen wat vir die Vader liefhet, het ook die ander lief wat kinders van die Vader is.” “Vader” is die vertaling vir *tōn gegennhōntōn* (Hy wat geboorte skenk), terwyl “kinders van die Vader” die vertaling van *tōn gegennhōntōn ek' autōn* verteenwoordig. Die sterk interpretatiewe aard van die vertaling is duidelik. Om mee te begin: nêrens in die bronteks word daar van “vader” gepraat nie. Dit is die resultaat van sosio-kulturele of dalk grammatiese interpretasie (die aoristus), soos hierbo aangedui is. Die interpretasie word dan verder in die teks voortgesit deur *autōn* as “Vader” te vertaal. Die *tōn gegennhōntōn ek'* word gewoon as “kinders van” weergee. Die beeld van geboorte in die bronteks is dus vervang met die familiebeeld wat deur die woorde “kinders” en “vader” ge-eggo word.

In D (vers 4) word dieselfde vertaling aangetref, maar hierdie keer in die enkelvoud. Verder moet daarop gelet word dat die enkelvoud (*ton gegennhmenon ej̄ aut̄ou*) in die meervoud vertaal word (“kinders van die Vader”). Daar moet gevra word of dit ’n noodsaaklike verandering is. Sou die enkelvoud nie dieselfde kommunikatiewe effek hê nie? Die partikulariteit van die segging (“elke kind”) gaan in ’n mate verlore met die verandering na die meervoud. Die Griekse sin word ook na my mening in ’n onnodige lang Afrikaanse sin omgeskakel. In die verband is dit interessant om die NAV met die New Living Translation (1997 – *NLT*) te vergelyk: “en elkeen wat vir die Vader liefhet, het ook die ander lief wat kinders van die Vader is” (NAV) vs. “And everyone who loves the Father loves his children, too” (*NLT*). Die *NLT* se vertaling is kort en kommunikeer effektief. In die geval van die NAV vertaling is daar woorde ingevoeg wat die sin lomp maak, byvoorbeeld “die ander” en “kinders van die Vader”. Die vraag is of dit nodig is, aangesien dit nie in die grondteks voorkom nie. Myns insiens maak dit die sin ook lomp en kommunikeer nie so glad soos die *NLT* nie.

Die *Today's English Version (TEV, 2nd ed – 1992)* stem grootliks met die NAV ooreen. Die sterk verband tussen die twee vertalings is bekend. Hoewel die Nederlandse *Groot nieuws voor u (1982-GN)* sy sinne effens anders konstrueer, word die gedeeltes oor die geboorte en kindwees dieselfde vertaal as die NAV is. Daar kom in B tog ’n interessante verandering voor: Die Nederlands vertaal: “Wie God, zijn vader liefheeft ...”. Hier word God en Vader verbind, iets wat nie in ander vertalings gedoen word nie. Na my mening is dit ’n goeie poging om God van die vorige frase hier aan die vertaling van *ton gegennhmenon* as “Vader” te verbind. Die Nederlands stel ook D korter en myns insiens meer effektief: “omdat elk kind van God de wereld overwint”. Ek meen dat so ’n verkorting ook die Afrikaanse teks goed te staan sal kan kom.

Voorbeeld 2: Inkonsistente vertaling – mengsel van verskillende style. Die International Standard Version: New Testament (2000 – ISV) lees so:

- A Everyone who believes that Jesus is the Christ has been born from God,
- B and everyone who loves the parent also loves the child.
- C ² This is how we know that we love God's children
- D ⁴ because everyone who is born from God has overcome the world.

- A is ’n letterlike woord-vir-woord weergawe van die bronteks.
- B is sterk interpretatief. *ton gegennhmenon* word met “parent” vertaal. Die keuse in hierdie vertaling lê waarskynlik ook by sosio-kulturele

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

oorwegings. Die geslagtelikheid word geneutraliseer, hoewel God in die vorige frase as die een beskryf word wat geboorte gee.

- In B word die beeld ook gewissel van “geboorte” na “kindwees”, waarskynlik om te pas by die voorafgaande “parent”.
- C en D volg 'n letterlike patroon, met 'n klein variasie by C: *ἐγὼ τὸν ἑμὸν πατέρα* word met “this is how we know” vertaal.

Dit is nie duidelik waarom A, C en D letterlik vertaal word en die gedagte van geboorte behou word, terwyl B heeltemal daarvan afwyk nie. Uiteindelik vorm die vertaling 'n soort giasme, maar dit is te betwyfel of die vertalers dit so bedoel het. Hierdie is myns insiens 'n tipiese voorbeeld van vermenging van vertaalstrategieë, wat waarskynlik, so vermoed ek, met die sosio-kulturele saak van God as die een wat geboorte gee (in B) saamhang en wat skynbaar vir meer as een groep vertalers problematies is. Daarom word liewer vir die opsies van “Vader” of “Parent” gekies. Die res van die sin word dan daarby aangepas. Hoe dit ook al sy, dit is vertaalkundig inkonsistent.

Dit is interessant om hier na die vertaling van *Die Bibel*.

Einheitsübersetzung (BE – 1980) te kyk wat 'n ander variasie bied as die *ISV*:

- A Jeder, der glaubt, dass Jesus der Christus ist, stammt von Gott,
- B und jeder, der den Vater liebt, liebt auch den, der von ihm stammt.
- C Wir erkennen, dass wir die Kinder Gottes lieben ...
- D Denn alles, was von Gott stammt, besiegt die Welt.

- Geboorte word hier konsekwent met *afstamming* vertaal. Dit is dus nie 'n letterlike weergawe van die Grieks nie. As sodanig is dit 'n interessante variasie op “geboorte” en “kindwees”. Die klem lê op afstamming wat die herkoms en wat daarmee saamhang beklemtoon en nie noodwendig die huidige situasie van kindwees of die oomblik van geboorte nie.
- Soos in gevalle wat reeds bespreek is en waarskynlik om dieselfde rede, word “Vader” as vertaling vir *τὸν γεννησαντα* in B aangebied.
- In D word die enkelvoud (*πάν*) as meervoud vertaal (alles).
- Behalwe vir die veranderings volg die vertaling 'n redelik letterlike strukturele patroon. Die taalstruktuur word grootliks behou, maar die woord *γεννησαν* word nie letterlik of konsistent dieselfde vertaal nie.

Nog 'n voorbeeld van so 'n inkonsekwente vertaling is die *The Revised Standard Version (RSV – 1971)*:

- A Every one who believes that Jesus is the Christ is a child of God,
- B and every one who loves the parent loves the child.
- C ² By this we know that we love the children of God ...
- D ⁴ For whatever is born of God overcomes the world

Die vertaling hoef nie volledig bespreek te word nie, omdat die vertaalweergawes wat hier voorkom reeds elders bespreek is. Die volgende moet tog op gelet word:

- Gennaw se onderskeie vorme word op die volgende maniere vertaal: “child” (in A en B), “parent” (in B) en “born” (in D). Dit is vanuit vertaalperspektief nie duidelik watter kriteria gebruik is om gennaw so verskillend te vertaal nie. Konsistensie word gemis.

Die *New International version (1984 – NIV)* se vertaling stem grootliks met bogenoemde vertaling ooreen, behalwe dat van die tye verskillend vertaal word, byvoorbeeld, in plaas van “has been born” in A het die *NIV* “is born”. “Father” word ook in plaas van “Parent” in B gebruik. Ook die *New Revised Standard Version (1989 – NRSV)* se vertaling korrespondeer met bogenoemde vertaling, ook wat “parent” in B betref. In plaas van “born from” word daar ook deurgaans met “born of” vertaal, en in D word pañ neutraal weergegee.

Groep 4: Vryer vertalings

Voorbeeld 1: Herformulering met 'n mate van binding aan die oorspronklike teks

Die *New Living Translation (1997 – NLT)* lees so:

- A Everyone who believes that Jesus is the Christ is a child of God.
- B And everyone who loves the Father loves his children, too.
- C ² We know we love God's children if we love God
- D ⁴ For every child of God defeats this evil world by trusting Christ to give the victory.

- Die beeld van geboorte word met die beeld van kindwees vervang, soos ons reeds in vorige vertalings gesien het. Omdat dit konsistent in

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

die vertaling gedoen word, kan afgelei word dat dit met die vertaalteorie saamhang.

- Vader word gebruik om *ton gennhsanta* in B te vertaal. Dit is ook reeds in vorige vertalings gesien en hang waarskynlik met sosio-kulturele voorkeure saam.
- Opvallend is hoe die logiese gang van die vertaling van die Griekse teks afwyk. C word in die Grieks ingelei deur die verbindingsfrase *ejn toutw/wat* natuurlik na die voorafgaande of die daaropvolgende gedeeltes kan verwys. Hierdie verbindingsfrase word nie vertaal nie. Die vraag is of dit aan die semantiek van die gedeelte verander? Indien die verbindingsfrase vooruit wys, beklemtoon dit beslis die aspek van die liefde van God sterker as wat in die vertaling die geval is. In die sin is daar 'n verlies aan betekenis. Die weglating van die verbindingsfrase laat geen ruimte vir die leser om die moontlikheid te oorweeg dat dit na die voorafgaande kan verwys nie, want dit is nie vertaal nie.
- Dieselfde geld vir die vertaling van D. Ook daar is twee sinne logies met mekaar in verband gebring. Dit is 'n vrye konstruksie van die vertalers wat inderdaad die Griekse sin in vers 4 heelwat verkort en kompakter. Die sin lees goed en maak sin soos dit daar staan. Daar is egter enkele sake wat tog opgemerk moet word: *Pisti~/pisteuw* word in A as "believe" vertaal en in D as "trust" – is daar 'n betekenisnuanse? Die vertaling van *kosmo~* as "evil world" is aanvaarbaar, want die woord kan in verskillende betekenis gebruik word. Die koppeling tussen die twee sinne in vers 4 is ook nie so glad as wat in die vertaling voorgegee word nie. Sommige verklaarders maak selfs 'n breuk tussen verse 4a en 4b en lees vers 4b saam met die daaropvolgende perikoop. Daarbenewens is daar niks in die gedeelte wat spesifiek direk na Christus se oorwinning verwys nie. Na my mening is die vertalers se poging om die gedeelte meer kompakt te vertaal nie geslaagd nie. Daar is heelwat verlies aan betekenis en beklemtoning asook toevoeging van betekenis wat nie eksplisiet in die grondteks self staan nie. Hoewel die teks lekker lees, is dit tog 'n vraag hoe suksesvol die kommunikasie-oordrag van die oorspronklike bedoeling is.

Voorbeeld 2: Vrye formulering

Die Boodskap (DB) se vertaling lees so:

- A Elkeen wat geen twyfel daaroor het dat Jesus die Messias is nie, kan weet dat God hom of haar sy kind gemaak het.
- B Elkeen wat God liefhet wat mense sy kinders maak, het ook almal lief wat sy kinders is.
- C Wie dus die Vader liefhet, het ook sy kinders lief. Dit is soos twee kante van dieselfde munt. Ons weet dat wanneer ons God liefhet en doen wat Hy van ons vra, ons ook sy kinders met liefde en respek sal behandel.
- D elke kind in die familie van God is 'n wenner

Die volgende opmerkings is hier van belang:

- Die beeld van geboorte word hier ook met die beeld van “kind van God” vertaal. Die gedagte van die aktiewe betrokkenheid van God word egter sterker as in die vertaling in Groep 3 na vore gebring, deurdat “kind van God *gemaak* word”, op die voorgrond gestel word. Daar word dus tog gepoog om in 'n mate die verband met geboorte te behou, hoewel die beeld na kindwees ('n proses wat met geboorte begin en voortduur) oorskuif. Die oordeel van die vertaler was dat wat sosio-kultureel deur geboorte in die bronteks weergegee word, beter verwoord word deur die gedagte van kindwees in hedendaagse Afrikaans.
- Die vertaling van B verskil ook van die vertaling van Groep 3 wat “Vader” hier prominensie gee. God as die een wat geboorte gee, word pertinent in vers 1 genoem. Die gedagte word behou. Die gedagte van “kind word” en “kind wees” word ook in die gedeelte weerspieël – dit gee die gebruik weer van die aoristus partisipium en die perfektum partisipium wat saam gebruik word.
- Waarskynlik die opmerklikste verskil is die vertaling van C. Grondliggend aan hierdie gedeelte is die gedagte dat die liefde binne 'n antieke familie op 'n netwerkagtige manier met die ander elemente, soos in die konteks genoem, vervleg is – iets wat vir die moderne, individualistiese mens nie so vanselfsprekend is nie. Die implisiete gedagte word egter nie eksplisiet in die teks uitgedruk nie. Die vraag wat dus hier ter sprake kom, is die wenslikheid om implisiete materiaal eksplisiet in die vertaling te maak en in hoe verre dit suksesvol gedoen kan word. In hierdie vertaling is daar 'n poging aangewend om ter wille van die verstaanbaarheid implisiete gedagtes eksplisiet te maak.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

- In D word daar na die *familie* van God verwys. Weer is dit 'n vraag na die hantering van implisiete gegewens. Terminologie soos geboorte, kind wees, vaderskap, liefde, en so meer is tipiese familiale terminologie. Die meer oorkoepelende beeld is die "familie". Dit dui op familiale groepsdinamiek wat in die gedeelte onderliggend aanwesig is en ook belangrik is vir die verstaan van die onderlinge dinamiek van die terme wat in die gedeelte gebruik word.
- Uit wat tot sover oor Groep 4 gesê is, is dit duidelik dat daar weg beweeg word van die oppervlaktestruktuur van die bronteks. Die vertaler laat hom stuur deur wat in die oppervlaktestruktuur aangebied word (geboorte, liefde, kindskap) en vra dan op grond van hierdie rigtingwysers na die eksplisiete en implisiete gegewens wat die kommunikasie dryf.

3. KRITIESE OORWEGING VAN DIE VERTAAL- MOONTLIKHEDE

Die voorafgaande ondersoek konfronteer ons met 'n onstabiele prentjie van verskeidenheid. Daar is eintlik nie sprake van vertaalteorieë wat konsekwent toegepas word nie en die onderskeie benaderings verskil onderling ook heelwat. Die redes vir die variasies wissel van sosio-kulturele, vertaalteoretiese tot stilistiese oorwegings.

Daar gaan nou kortliks na enkele faktore wat 'n rol behoort te speel in die vertaling van hierdie gedeelte gekyk word. Vanweë ruimtebeperkings kan volledige eksegese van die gedeelte nie hier gedoen word nie en sal daar alleen illustratief te werk gegaan word.

3.1 Enkele faktore wat in berekening gebring moet word met die vertaling van *gennaw* in 1 Johannes 5:1-4(5)

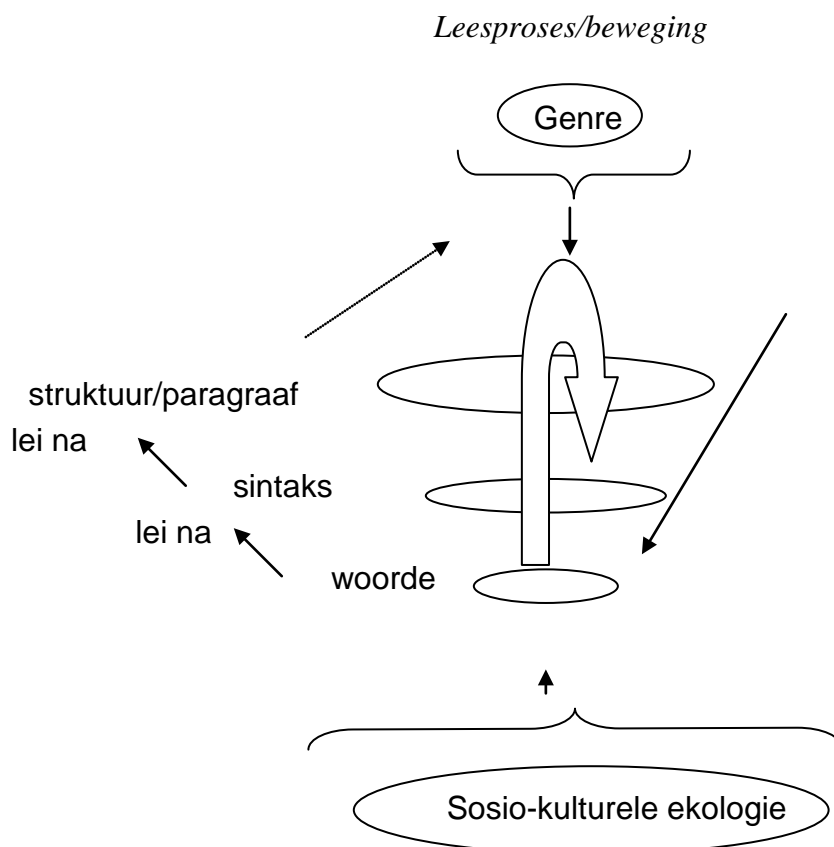
Vir die doeleindes van hierdie ondersoek sal 5:1-4(5) as eenheid hanteer word, hoewel daar verskil van opinie bestaan oor die breuk tussen verse 4 en 5.

Gennaw kom nie alleen vier maal in 5:1-4(5) voor nie, maar word ook in kombinasie met ander belangrike begrippe in die brief gebruik, naamlik *agapah*, *pisteuw* en *ept ol hv*. Die vervlegting van temas hou veral verband met etiek (opdragte), geboorte/kindwees en liefde (wat op onderlinge lojaliteit en binding dui). Geboorte word in die lig van liefde en etiek verstaan en ontwikkel. 'n Bepaalde logika word tussen die onderskeie begrippe veronderstel – byvoorbeeld, as jy die Pa liefhet, sal jy ook die kind liefhê. Kinders gehoorsaam die Pa (God) se gebooie – dit bewys dat hulle waarlik

kinders is. Werklike liefde onder mekaar beteken gehoorsaamheid aan God die Vader. Die vraag is nou waarom die onderlinge verbande as logiese veronderstellings geponeer word? In die oppervlaktestruktuur van die teks word die verbande bloot veronderstel, sonder dat die redes daarvoor direk uit die teks blyk.

3.1.1 Die kompleksiteit van die vertaalproses

Elders het ek betoog dat in die vertaalproses rekening gehou moet word met verskillende aspekte wat op mekaar inspeel (Van der Watt en Kruger 2002:123). Daar is woorde, sinne, paragrawe, asook natuurlik die genre en die sosio-kulturele ekologie wat saam bydra tot die vorming van betekenis. Dit behels 'n spiraalagtige proses wat voortdurende interaksies tussen die onderskeie elemente impliseer ten einde betekenis te verdiep.⁴ Dit kan skematies so voorgestel word. Die pyl dui die spiraalagtige beweging van die leesproses aan.

⁴ Die leesproses verteenwoordig 'n beweging tussen die individuele dele en die geheel. Noorda et al (1998:206-208) onderskryf die idee van die Italiaanse filosoof, Croce, dat die eenvoudige vertaling van woorde en sinne nie betekenis oordra nie en dat dit ook nie betroubaar is nie. Die rede is dat woorde en selfs grammatikale konstruksies nie al spelers in die totstandbrenging van betekenis is nie. Die woorde of grammatikale konstruksies kry hulle funksionele betekenis binne die groter kommunikatiewe kontekstuele raamwerk. "Kortom, de context is doorslaggevend" (Noorda et al 1998:207).

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

Die interaksie van hierdie elemente vorm deel van 'n komplekse leesproses wat uiteindelik op betekenisformulering uitloop (De Kruijf 1998:162, 165). Dit is te verstane dat in die beweging deur die spiraal die vertaler met 'n wye verskeidenheid van invloede rekening moet hou wat die vertaalmoontlikhede laat toeneem.⁵ 'n Sistematiese en berekende aanpak is nodig ten einde al die elemente wat 'n rol speel, in ag te neem en teenoor mekaar op te weeg. Hoewel die elemente in interaksie funksioneer, mag dit wees dat een van hierdie elemente in die vertaalproses swaarder as die ander mag weeg en die vertaling dienooreenkomstig beïnvloed.

3.1.2 Implisiete gegewens: genre en sosio-kulturele materiaal

Laat ons nou kortliks aandag gee aan die invloed van die genre en die sosio-kulturele ekologie in die vertaalproses.

- a) *Genre*: Ons het in 5:1-4 met figuurlike (metaforiese) spraak te doen, soos blyk uit woorde soos Vader, kind en geboorte. Dit beteken dat sodanige uitdrukkings nie letterlik verstaan moet word nie, maar figuurlik.⁶ Die aardse realiteit word analoog met die geestelike gebeure gestel. Soos 'n gewone aardse mens 'n pa het, het ook die geestelike nuwe mens 'n Pa. Deur geloof en geboorte word 'n persoon lid van die familie van God (Schnackenburg [1965]1982:312 en Marxen 1989:258-264).

Die metafoor moet egter nie oorspan word nie.⁷ In 1 Joh 5:1-4 word daar nie op die geboorte as sodanig (hoe dit gebeur, ens.) gefokus nie, maar op die sosiale basis wat die geboorte vir liefde en gehoorsaamheid bied. Integraal tot die verstaan van metafore is kennis van die sosiale ekologie waarop die betrokke metafoor gebaseer is. Om die metafoor “die man is 'n amarula” te kan interpreteer, moet jy eers weet wat 'n “amarula” is ten einde die gemeenskaplikhede tussen “man” en “amarula” te kan vasstel en so die metafoor te kan ontsluit. Daarom is die *sosio-kulturele* verstaan van geboorte in die antieke tyd

---

⁵ Noorda et al (1998:206) praat van 'n “astronomiese hoeveelheid variabelen” as hy die kompleksiteit van die vertaalproses oorweeg. “The task that faces the Bible translator is enormous” meen Peacock (2000:201) om dieselfde rede.

⁶ Vir meer gedetailleerde inligting oor die metaforiese aard van hierdie uitdrukkings asook oor die gebruik van terminologie, sien Van der Watt (1999, 2000).

⁷ Die bewering dat die gebruik van *gennaw* God se sogenaamde vroulike kwaliteite na vore roep (soos dikwels in meer feministiese bronne beweer word), berus op 'n leksikografiese fout. Die leksikografiese gebruiksmoontlikhede van *gennaw* laat toe vir die gebruik van die betrokke woord vir 'n man se betrokkeheid by die verwekking van 'n kind, sonder om daarmee te impliseer dat die man vroulik word.

en die verhouding daarvan tot etiek en liefde van soveel belang vir die verstaansproses.⁸

- b) *Die sosio-kulturele ekologie.* Die implisiete sosio-kulturele raamwerk waarbinne verwysings na geboorte in die antieke gefunksioneer het, kan breedweg so beskryf word.

Geboorte was sosiaal 'n betekenisvolle gebeurtenis in die antieke Mediterreense wêreld en het 'n direkte invloed gehad op die kind se optrede vir die res van sy lewe. Die verband tussen geboorte en etiek kan uit die volgende gesien word:

- Daar is geglo dat met geboorte die karaktertrekke in 'n kind vasgelê is deur die saad van sy pa. Die ma het wesentlik niks tot die karaktertrekke bygedra nie – soos 'n saailand het sy net die saad tot wasdom gebring. Natuurlik is daar verwag dat die kind ooreenkomstig sy karaktertrekke moet optree.
- Dankbaarheid was 'n sentrale waarde in antieke gemeenskappe. Deur iets van iemand in die antieke tyd te ontvang, het die ontvanger onder die verpligting geplaas om dienooreenkomstig te respondeer – dit was die aard van dankbaarheid.⁹ Aangesien die mening algemeen was dat die kind alles van sy ouers ontvang het¹⁰ en dit alles by geboorte begin het, was die kinders onder die verpligting om hulle ouers te gehoorsaam en te respekteer.¹¹ Daarom is absolute gehoorsaamheid

⁸ 'n Saak wat van belang is, maar vanweë ruimtebeperkings nie hier bespreek kan word nie, is of metafore hoegenaamd vertaalbaar is, veral omdat die sosio-kulturele ekologie so 'n sterk rol in die interpretasie van metafore speel. As jy nie die sosio-kulturele kodes ken nie, kan jy die metafoor eenvoudig nie verstaan nie.

⁹ Dit is dus nie maar net 'n algemene waarheid wat van alle kinders te alle tye waar is nie (sien Brown 1982:*ad loc*; Marshall 1987:*ad loc*; Stott 1964:*ad loc*; Haas *et al* 1972:*ad loc*). Dit is 'n sosio-kultureel goed omskryfde realiteit in die antieke wêreld.

¹⁰ Dat die kind sy lewe van sy ouers ontvang het, het die kind volgens antieke redenasie verplig om lojaal te wees teenoor sy of haar ouers – dit is die manier waarop daar dank betoon word vir die res van sy of haar lewe (Josefus *Ant.* 4.8.39 ←289). Filo beklemtoon dat, as 'n kind die gewers van sy of haar lewe sleg hanteer, hy of sy streng getug moet word (*Spec. Leg.* 2.243). Gilbertson (1959:44) formuleer dit so: "The principal duties of the children in this home were obedience and reverence". Josefus (*Ant.* 4.8.24 ←←260-264) verbind die eer wat die kind aan sy of haar ouers moet betoon aan die liefde waarmee die ouers die kind grootgemaak het. Hierdie tipe sosiale konvensies illustreer onder andere waarom die geboorte van God sy kinders tot gehoorsaamheid verplig. Natuurlik speel sake soos die rol van die vader as tradisie- en dissiplinedraer van die familie ook mee.

¹¹ Sien Golden (1990:102). Filo (*Dec.* 118) beweer dat kinders niks uit hul eie het nie – hulle het alles van hulle ouers ontvang. Geboorte is die eerste van hierdie wonderlike gawes wat hulle van hulle ouers gekry het. Daarom mag hulle nie hulle ouers verwaarloos of disrespekvol teenoor hulle optree nie.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

van kinders verwag. Dit het gesonde gesinslewe verseker¹² – daarom is gehoorsame reaksie van nature van kinders verwag.¹³

- Daarbenewens is die kind binne die raamwerk van die familie opgevoed,¹⁴ wat sekere gedragspatrone met die ingebore karaktertrekke van die kind gekombineer het. “The parental role was vital to the development of a child’s character” (Dixon 1991:118). Filo beklemtoon in *De Specialibus Legibus II.236* dat 'n vader sy kinders nie ondeugsam sal opvoed nie, wat beteken dat hy hulle binne die raamwerk van die tradisies van sy groep sal grootmaak. 'n Goeie kind is 'n kind wat ernstig is oor sy opvoeding. Dit is ook die rede waarom lede van dieselfde gesin lojaal en liefdevol teenoor mekaar optree. Die woord *agapw`* is die sentrale uitdrukking wat in die brief gebruik word om hierdie band van lojaliteit en verantwoordelikheid tussen lede van 'n familie te beskryf.¹⁵
- Gehoorsaamheid en respek teenoor die vader was nie alleen 'n sosiale eis nie, maar ook 'n godsdienstige verantwoordelikheid. “God also is distressed at acts of effrontery to a father, since he is himself father of the whole human race and regards himself as partner in the indignity done to those who bear the same title as himself, when they do not obtain from their children that which is their due” (Josefus *Ant.* 4.8.24 ←262). Ouers is gesien as goddelike agente van God – kinders is gawes van God (sien Filo *Decal.* 120). “For its children the duty of religiously sanctioned obligations towards the parents corresponded to that of the relations between men and gods. And this duty was designated by the same word, *pietas*” (Christ 1984:10). 'n Kind van die gesin sal dus alles in sy vermoë doen om ooreenkomstig die wil van die vader op te tree.¹⁶

---

¹² In *Deus. Imm.* 17-18 onderstreep Filo dat dit tot die eer van 'n mens bydra as jy jou ouers eer en die tradisies en gewoontes gehoorsam respekteer.

¹³ Schrenk (1973:950) beweer dat die opdrag om jou ouers lief te hê in Grieks-Romeinse gemeenskappe onnodig was – dit is as iets natuurliks gesien, (kyk ook Cicero *Off* 1.17).

¹⁴ Takitus in sy *Orat* 28-29 beklemtoon die deeglikheid van die onderrig wat van die vader se kant verwag is.

¹⁵ Epiktetus gee 'n deeglike beskrywing van die pligte van 'n seun in Boek II.x.7 van die gesprekke wat deur Arrianus weergegee is: Absolute hulp, respek, beskerming, ens word verwag. Sien Filo (*De Spec Leg* II.236). Keener (1993:*ad loc*).

¹⁶ Josefus (*Ant* IV. 260-264, 289); Filo (*De Spec. Leg.* II.243), (kyk Gilbertson 1959:44).

Bogenoemde verklaar die logiese verband tussen geboorte en etiek wat veronderstel word in 1 Johannes 5:1-4. Lede van 'n gemeenskap of gesin moet dieselfde gedrag openbaar.

3.2 Oorwegings by die vertaling van “geboorte” in 1 Johannes 5:1-4

In die lig van bogenoemde inligting word die moontlikhede vir die vertaling van *gennaw eĵ tou`qeou* in Afrikaans oorweeg. Verskillende frases en woorde wat met geboorte verband hou, word vervolgens aan die orde gestel.

A. *Gegennht ai en ton gegennhmenon* (5:1 en laasgenoemde in 5:4 ook) is in al drie voorkomste perfektum passief – in eersgenoemde geval is dit indikatief en in laasgenoemde geval partisipium. Die perfektum word algemeen¹⁷ geïnterpreteer as 'n gebeurtenis (geboorte) waarvan die effekte (die ewige lewe) kontinueer.¹⁸ Die vraag is hoe hierdie gedagte in Afrikaans vertaal moet word. In bogenoemde vertalings is dit op drie maniere weergegee: “Om gebore te wees/word” (die Engels het meer beweging met *tye*), “om kind te wees/word” en “om af te stam” (soos die Duitse vertaling dit weergee).

Wat wil en moet eintlik uitgedruk word? Hier gaan dit om wat 'n persoon in die antieke Mediterreense gebied waarskynlik sou hoor.

- Vanuit *grammatikale* hoek word die gedagte van 'n gebeurtenis met kontinueerende effek veronderstel (perfektum).
- Vanuit *literêre* hoek gaan dit om figuurlike (metaforiese) spraak wat die ooreenstemming asook die andersheid van die begrip moet weergee.
- Vanuit *sosio-kulturele* hoek dui geboorte:
  - op die verkryging van karaktertrekke van die vader wat die persoon se lewe gaan rig;
  - op sosiale status wat 'n persoon op grond van sy geboorte het;
  - op die verantwoordelikheid van die kind om sy vader te gehoorsaam en mede-gesinsgenote lief te hê en te respekteer.¹⁹

¹⁷ Kyk byvoorbeeld Kistemaker (1986:*ad loc.*); Smalley (1984:*ad loc.*); Burdick (1985:*ad loc.*).

¹⁸ Marshall (1978:*ad loc.*) interpreteer die perfektum as die uitdrukking van die huidige staat van die gelowige. Die aksie van geboorte is dus nie in die fokus nie.

¹⁹ Klauck (1991:285) onderstreep dat die gegewens in 5:1 “aus dem Erfahrungsbereich der Familie” kom.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

Laat ons nou die voorgestelde vertalings in die lig van bogenoemde eise ondersoek:

- a) Om te vertaal: “gebore te word/wees” sou in ons huidige omstandighede feitlik geen van bogenoemde aspekte kommunikeer nie. Dit sou byvoorbeeld 'n gebeurtenis, maar nie die kontinuerende effekte aandui nie. Dit sou ook nie die rede verskaf waarom die kind die ouer moet gehoorsaam nie. Indien verstaanbaarheid en betekenisoordrag in vertaling 'n prioriteit is, sou hierdie nie 'n baie goeie vertaling wees nie.
- b) Om te vertaal: “kind wees/word” beweeg nader aan die gedagte van 'n proses – geboorte wat na iets lei, naamlik kindskap. In vers 2 word “kinders wees” (τὰ τέκνα) in die teks self aangetref, wat so 'n vertaling sou ondersteun. Ongetwyfeld beweeg hierdie vertaling nader as die vorige een aan die gedagte wat in die Grieks verwoord is. Dit is waarskynlik waarom die meeste betekenisgeoriënteerde vertalings in die rigting beweeg het. Dit behou ook die familiemetafoor wat met geboorte gesuggereer word. Tog verskaf dit vir die hedendaagse Afrikaanse leser nie die verbinding tussen geboorte en gehoorsame kindskap nie. Waarom moet 'n kind noodwendig gehoorsaam wees? Die sosio-kulturele inligting om hierdie verbinding te maak, kom by die hedendaagse leser kort. Daar sal dus ook in hierdie geval 'n verlies aan betekenis wees.
- c) Om te vertaal: “stam uit/af van” dui wel die kontinuïteit tussen die vader en die kind aan, maar gee vir die hedendaagse Afrikaner geen rede om te dink dat die persoon nou in gehoorsaamheid aan die vader moet leef nie. Afstamming het nie meer dieselfde betekenis as in die antieke nie.

Uit bogaande is dit duidelik dat die betekenis wat die betrokke woorde waarskynlik by 'n oorspronklike leser sou genereer, nie deur enige van bogenoemde vertalings voldoende weergegee word vir die hedendaagse leser nie. Die vraag is of dit hoegenaamd moontlik is om die oogmerk van 'n volledige betekenisvertaling te bereik?

Watter ander moontlikhede is daar vir meer volledige betekenisoordrag?

- Dit is moontlik om die teks te *verryk*, dit wil sê om die inligting iewers in die vertaalde teks aan die leser beskikbaar te stel. Dit kan hetsy by wyse van eindnotas, voetnotas, blokkies inligting in die teks of

uitbreidings in die teks self²⁰ of in 'n aparte boek gedoen word. Dit is egter nie die toweroplossing nie. In die eerste plek is al die inligting oor die antieke denke nie beskikbaar nie en boonop is dit baie gefragmenteerd. Net die boonste sosiale laag van die antieke samelewing het hulle hand aan die pen gewaag – die beeld wat ons dus so van die antieke kultuur kry, kan eensydig wees. Boonop strek die Mediterreense gebied oor gebiede wat Romeinse, Griekse, Oosterse kulture (Joodse, Persiese en nog ander kulture) insluit en wat nie altyd in hulle sosio-kulturele gewoontes en praktyke ooreengestem het nie. Die moeilike vraag is watter en hoeveel kennis deurgegee behoort te word.

- Afgesien van hierdie probleme, is die vraag hoe om te onderskei tussen agtergronds-inligting en *kommentaar*. Die grens tussen die twee is vaag en die poging om implisiete inligting eksplisiet te maak, mag tot oordrewe en selfs eensydige interpretasie van die vertaler lei. Reëls oor wat met sosio-kulturele inligting bedoel word, sal dus nodig wees.
- Daarbenewens is dit ook 'n vraag of die kommentaar wat buite die teks in voetnote of iets dergelyks weergegee word, werklik die leesproses gaan bevorder. Onderbrekings om eers die voetnoot te lees, kan die vloeiende en deurlopende aard van die leesproses negatief beïnvloed. Daar moet egter ook hier erken word dat die persoon die voetnote nie elke keer gaan lees as hy of sy die Bybel lees nie. Die eerste keer sal dit waarskynlik nodig wees, maar by herhaalde lees sal die inligting ook vir die leser implisiet word. Die gedagte van verrykte inligting is aan te beveel vir mense wat die Bybel bestudeer by wyse van herhaalde lees. Die vraag is egter of sulke mense nie liever 'n vollediger kommentaar gebied moet word nie.

Na 'n beter en idealer oplossing word nog gesoek.

- B. Dit bring ons by die vertaling van die aoristus partisipium $\tau\omicron\upsilon\gamma\epsilon\gamma\epsilon\mu\epsilon\sigma\alpha\iota$ in vers 1. Dit is 'n aoristus wat op 'n bepaalde gebeurtenis dui. Sommige vertalings vertaal direk met “him that begat/begot” (ASV, KJV, NKJV), ander vertaal met “Vader/Father” (OAV, NAV, ESV, NAB, NASB, NIV, NLT, TEV, GN), of “parent” (ISV, RSV, NRSV), ander weer met “God het hom sy kind gemaak” (DB). Die

---

²⁰ In sekere gevalle het *Die Boodskap* hierdie weg gevolg – die teks is bietjie langer gemaak om implisiete inligting eksplisiet te maak.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

oorgrote meerderheid vertalings volg nie die letterlike pad nie, maar maak 'n omskakeling na “vader” of “ouer” toe.

Die verskil tussen ons moderne biologiese kennis en die antieke siening waar die vader se saad 'n sentrale rol in die geboorteproses speel en die kind binne 'n patriargale sisteem “sy kind” is wat uit hom gebore is, maak 'n letterlike vertaling hier problematies. Daarom kies die meerderheid vertalings die meer neutrale “vader wees”. Dit gee egter nie presies weer wat die antieke mens sou verstaan nie. Die herhaling van *gennaw* in vers 1 en 4 lê klem op geboorte en die sosiale implikasies wat daarmee saamhang. Om gebore te wees beteken om die vader se karakter te dra en teenoor hom dank en gehoorsaamheid verskuldig te wees. Hierdie implisiete inligting maak die verband tussen kindwees, gehoorsaam wees, liefde, geboorte, ensovoorts, in hierdie gedeelte verstaanbaar.

Eintlik sien ek nie 'n ander weg as wat hierbo aangedui is nie. Óf 'n mens moet tevrede wees met die gedeeltelike kommunikasie wat die leser steeds vreemd gaan laat voel binne die uitsprake van die teks, óf verryking moet op een of ander wyse in die teks aan die hedendaagse leser deurgegee word. Verskillende kombinasies van letterlike en vrye aanbieding van die bronteks kan gemaak word, maar dit lyk nie of 'n ideale of volledige kommunikasie van betekenis (wat dit ook al mag wees) bereik gaan word nie.²¹

C. Deel van die prentjie is ook die gebruik van *ek* in hierdie gedeelte (*ek* *tou`qeou*, *ek* *autou`* – vers 1 en 4). Dit hang saam met die verwysing na die een wat lewe gee in vers 1 (*ton gennhsant a*). Veral uit die Engelse vertalings blyk die probleem duidelik – hoe moet *ek* vertaal word? Van die moontlikhede is:

- Indien *gennaw* met “kind wees/word” vertaal word, word die *ek* uitgelaat – dan word daar gewoonlik vertaal “kind van God” (*NAV, NLT, RSV, TEV, GN*).
- Vertalings soos die *ESV, KJV* en *NKJV, NIV, NRSV* vertaal dit: “born OF God”.
- Of die vertaling lui “born FROM God” (*ISV*) en “UIT God gebore” (*OAV*)
- of “begotten BY God” (*NAB*).

---

²¹ Dit is 'n vraag of daar iets soos volledige betekenis is. Betekenis word onder andere ook in die leser gegenereer op grond van die materiaal wat in die teks aangebied word. Selfs die sogenaamde oorspronklike lesers sou nie almal dieselfde verstaan het nie. As dit om betekenis gaan, is dit dus veiliger om liever met lossers as meer rigiede kategorieë te werk.

Vir die vertaler is die vraag wat die verhouding tussen God en geboorte presies is? Dikwels word verwys na die moederlike kwaliteite van God, want 'n baba kom mos uit 'n vrou se liggaam. Dit is 'n anachronistiese argument. Die sosio-kulturele asook taalkundige inligting dui op 'n ander rigting. Die aktief van *gennaw* is algemeen in Grieks gebruik om die vader se rol aan te dui. Dit hoef dus nie op moederlike kwaliteite te sinspeel nie. Sosio-kultureel is daar destyds gedink dat die karaktereienskappe uit die vader kom. Die moeder is net die saailand waarin die saad gesaai word terwyl die eintlike kwaliteite van die vader kom. Daarom is dit verstaanbaar dat geredeneer is dat die kind "uit" die vader gebore word. Wat in die vader is, is in die kind ook – hulle deel 'n bloedlyn. Om dus te sê dat iemand *ek tou`qeou`gebore* is, beteken dat die karakter en wese van die persoon by God sy oorsprong het. In 1 Johannes 3:9 gaan die skrywer so ver om te sê dat die "saad van God" bly in die persoon as hy uit God gebore is: *pa~ olgegennhmeno~ ek tou`qeou`amartian oujpoiei, oti sperma autou`en autw/menei*. Dit onderstreep bogenoemde argument. Saad dui hier op die aard en karakter wat God in sy kinders plaas op grond van die geboorte. Wat hulle het en is, kom letterlik *uit* hulle Vader. Daarom sal hulle wil optree volgens sy wil (kyk die etiese kontekste van beide 3:1-10 en 5:1-5). Die kind van God sal God en sy kinders liefhê omdat dit van 'n kind in 'n gesin verwag word en omdat die kind ook die karaktereienskappe van die goddelike familie in hom of haar dra.

Weer eens kan gevra word hoe die vertaling behoort te lui? Hier is 'n vreemde opvatting dat die kind wat gebore word net in hom die kwaliteite van die pa dra omdat die ma bloot 'n saailand vir die saad van die pa was. Vanuit hedendaagse (veral biologiese) perspektief maak dit weinig sin. Om egter die samehang van die onderliggende argument ('n kind dra die eienskappe van sy pa/familie en sal daarom sy familie liefhê en doen wat die pa vra en almal wat die kind liefhet sal op grond van die familiebande ook die vader liefhê) te verstaan, moet 'n mens die sosio-kulturele denke verstaan. Hierdie denke verskil radikaal van ons hedendaagse denke en is ook volgens ons maatstawwe verkeerd. Dit is tog nie net die pa wat tot die karaktereienskappe van die kind 'n bydrae lewer nie en boonop is die familiebande (groepsoriëntering) vandag nie so sterk as wat dit destyds was nie. Kinders voel hulle ook nie meer noodwendig verplig om byna meganies hulle ouers te gehoorsaam nie. Nogtans het die leser al die inligting nodig wat eintlik teen sy of haar eie betewete ingaan ten einde die teks behoorlik te kan verstaan. Hoe oorbrug 'n mens die probleem?

'n Hedendaagse leser het nie outomatiese toegang tot die inligting uit 'n woord-vir-woord vertaling nie. Wat hierbo gesê is oor verryking, geld dus ook hier.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

Tot hier toe is nog net gepraat oor verlies van betekenis in die verskillende vertalings. Daar is 'n verdere aspek wat nie hier ter sprake gebring gaan word nie, maar net so belangrik is, naamlik die betekenis wat 'n hedendaagse vertaling toevoeg wat nie noodwendig met die aanvanklik bedoelde betekenis ooreenstem nie. "Gebore word" of "kind wees" in hedendaagse Afrikaans bevat nie noodwendig al die nuanses wat in die bronteks 'n rol gespeel het nie, maar dit bevat ook nuanses wat nie eie aan die oorspronklike antieke kultuur was nie. Om "kind te wees" in die hedendaagse Suid-Afrika is nie dieselfde as om kind te wees in die antieke Mediterreense gebied nie. Noodwendig sal 'n Afrikaanse leser aspekte uit ons huidige kulturele situasie in die betekenis van "kind wees" indra by die lees daarvan in Afrikaans. Dit sal direk lei tot oorinterpretasie of 'n ander interpretasie van die teks. By gebrek aan ruimte kan daar nie verder op hierdie saak ingegaan word nie, maar dit beteken nie dat dit minder belangrik in die vertaalproses is nie.

4. SLOT

Die oogmerk van die artikel was om die vertaalbaarheid al dan nie van *gennaw* in 1 Johannes 5:1-4 pragmaties na te gaan aan die hand van enkele bestaande vertalings. Die resultate is nie na my mening baie bemoedigend nie, veral nie as konsistensie en effektiewe kommunikasie as oogmerke gestel word nie. Daar word ook nie in bestaande vertalings geslaag in volledige oordrag van betekenis (beide implisiet en eksplisiet) nie. Uiteindelik is daar merkwaardige verlies aan betekenis (hoofsaaklik betekenis wat waarskynlik implisiet vir die aanvanklike lesers beskikbaar was) en nie een van die vertalings kom werklik by 'n akkurate weergawe uit nie. Ook die voorstel van verryking van die teks wat verstaanbaarheid moet aanhelp, is nie bevredigend nie.

'n Verdere probleem blyk te wees dat feitlik geen van die vertalings hierbo 'n bepaalde vertaalteorie konsistent toegepas het nie (byvoorbeeld woord-vir-woord of dinamies-ekwivalent). Dit wil voorkom dat 'n te rigiede beleid (bv woord-vir-woord) en om dan in alle opsigte daarby te probeer hou, nie so eenvoudig of selfs prakties is nie.

Die gedagte dat daar in elke vertaling binne 'n kontinuum van moontlikhede (van letterlik tot vry) beweeg word, blyk meer werkbaar te wees. In sommige gevalle sal 'n woord-vir-woord vertaling goeie sin maak in 'n vertaling wat meer vry wil wees. Om byvoorbeeld "die man het gesê" op 'n vry omskrywende manier te wil vertaal, sou geen ooglopende doel dien nie.²² 'n

---

²² Daar kan natuurlik stilistiese redes vir veranderings wees – as 'n frase byvoorbeeld ses maal agter mekaar op dieselfde wyse voorkom sonder enige stilistiese betekenisgenerering sou dit sin maak om dit in Afrikaans af te wissel, want meganiese herhaling hinder in Afrikaans.

Mens hoef dit maar net (woord-vir-woord) te stel soos dit daar staan. Daar moet egter besef word dat die ideaal om die woorde aan die een kant presies weer te gee en aan die ander kant te slaag in effektiewe en omvattende betekenisoordrag, altyd in spanning met mekaar sal staan. Die rede is dat woorde, taalstrukture, idiome, en so meer, nie tussen tale oorvleuel nie. Om dus dieselfde betekenis in 'n ander taal weer te gee, beteken dat 'n mens van die woorde of taalstrukture sal moet aanpas of verander, omdat die sake tussen die tale van mekaar verskil. Dit bots natuurlik met die ideaal om “so na as moontlik” aan die oorspronklike taal te bly, veral wat betref woorde en taalstruktuur. Dit is 'n probleem wat myns insiens nog nie bevredigend opgelos is in die vertaalteorie nie.

Vertalings behoort eerder aan kriteria as rigiede teorieë gebind word en in die lig van daardie kriteria as suksesvol of nie beoordeel word. Sulke kriteria kan byvoorbeeld sintakties korrekte Afrikaans (vertaal letterlik solank dit Afrikaanse sinne is, hoewel dit nie altyd noodwendig tot begripsoordrag sal lei nie) wees, of gemaklike vloeibare lees (so letterlik as moontlik maar die leser moet voel dat die sinne sonder semantiese of sintaktiese spanning inmekaar vloei), of miskien kommunikasie van die boodskap (vry formulering ten einde 'n boodskap te kommunikeer – indien die woord-vir-woord vertaling nie sin maak nie, formuleer 'n mens dit so dat dit sin maak, al is die formulering langer of al is omskrywings nodig). Dit is beter om van 'n algemene tendens in 'n vertaling te praat as om dit vas te spyker in rigiede kategorieë soos 'n woord-vir-woord vertaling.²³

As die klem byvoorbeeld meer op die verstaanbaarheid en begrip van die teks val, sal daar in die vertaling meganismes gebruik moet word om daardie doel te bereik. As 'n letterlike weergawe van die bronteks die doel bereik, dan is die vertaling suksesvol; as die letterlike vertaling egter nie die doel van verstaanbaarheid bereik nie, moet daar op die vertaalkontinuum beweeg word tot by die punt waar die optimum verstaanbaarheid en begrip bereik word. As net 'n weergawe van woorde (letterlike weergawe) as kriterium gestel word, sal daar net woord vir woord vertaal word, behalwe waar die strukture van die tale nie ooreenstem nie. Daar sal dan op die vertaalkontinuum beweeg moet word tot by die punt waar die omstelling in die nuwe taal sin maak (hoewel die leser nie noodwendig hoef te begryp en te verstaan wat presies bedoel word nie). So gesien, kan daar dus nie meer van beter of slegter vertalings in die ou sin van die woord gepraat word nie. Vertalings is alleen goed of sleg in die lig van die kriteria wat vir die vertaling

---

²³ Dikwels word daar rigied tussen letterlike vertalings, dinamies-ekwivalente of vrye vertalings, parafrases en nog baie meer onderskei, asof daar hokkies is waarbinne die Bybelteks konsekwent vertaal kan word.

Hoe akkuraat kan 'n Bybelvertaling wees?

gestel is. Die kriteria vereis in elk geval dat daar in elke vertaling op die vertaalkontinuum beweeg sal moet word.

Vertalers behoort die doel of oogmerk van hulle betrokke vertaling duidelik te formuleer voor hulle met 'n vertaling begin. Hulle moet duidelik formuleer wat hulle wil vertaal en hoe – daar behoort nie onsekerheid bestaan oor wat hulle wil bereik nie. Alle vertalings sal waarskynlik in 'n mindere of meerdere mate 'n kombinasie van letterlike en vryer formulerings hê, ten minste as daar nie uitgegaan word van rigiede vertaalteorieë nie, maar eerder beweeg word binne die raam van breër oogmerke wat met die vertaling bereik wil word.

Literatuurverwysings

- Brown, R E 1982. *The Epistles of John*. Garden City: Doubleday.
- Burdick, D W 1985. *The Letters of John the Apostle*. Chicago, IL: Moody.
- Christ, K 1984. *The Romans: An introduction to their history and civilisation*. London: Hogarth.
- De Kruijf, T 1998. Interpreterende recepsie in Welzen, P H M, Dechers-Dijs, M C N, Smit, J F M, Verdegaal, C M L (reds), *Exegeten aan het werk, Vertalen en interpreteren van die Bijbel*, 161-169. Brugge: Tabor.
- Gilbertson, M T 1959. *The way it was in Bible times*. Minnesota, MN: Augsburg.
- Golden, M 1990. *Children and childhood in classical Athens*. London: John Hopkins University Press.
- Haas, C, De Jonge, M & Swellengrebel, J L 1972. *A Translator's Handbook on the Letters of John*. New York, UBS.
- Keener, C S 1993. *IVP Bible Background Commentary*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Kistemaker, S J 1986. *Exposition of the Epistle of James and the Epistles of John*. Grand Rapids, MI: Baker. (New Testament Commentary.)
- Klauck, H-J 1991. *Der erste Johannesbrief*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag. (EKK 23/1.)
- Lassen, E M 1992. Family as metaphor: Family images at the time of the Old Testament and early Judaism. *SJOT* 6(2), 247-262.
- Marshall, I H 1978. *The Epistles of John*. Grand Rapids, MI: Eerdmans. (The New International Commentary on the New Testament.)
- Marxen, W 1989. *“Christliche” und christliche Ethik im Neuen Testament*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.
- Noorda, S J & Beentjes, P C (eds) 1998. *Werk in uitvoering*. Haarlem: NGB.
- Peacock, H F 2000. Extra-textual interference in Bible translation in Omanson, R L (ed), *I must speak to you plainly: Essays in honor of Robert G Bratcher*, 201-213. Carlisle: Paternoster.
- Rawson, B 1987. The Roman family, in Rawson, B (ed), *The family in Ancient Rome: New perspectives*, 1-57. New York: Cornell.
- Schnackenburg, R [1965] 1982. *The moral teaching of the New Testament*. Kent: Burns & Oats.
- Schrenk, G 1973 s v. *Pater ThDNT V*. Michigan, MI: Eerdmans.

- Smalley, S S 1984. *1, 2, 3 John*. Waco, TX: Word. (Word Biblical Commentary.)
- Stambaugh, J & Balch, D 1986. *The social world of the First Christians*. London: SPCK.
- Stott, J R W 1964. *The Epistles of John*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Van der Watt, J G 1999. Ethics in 1 John: A literary and socioscientific perspective. *CBQ* 7, 1-21.
- Van der Watt, J G 2000. *Family of the King: Dynamics of metaphor in the Gospel according to John*. Leiden: Brill.
- Van der Watt, J G 2002. What happens when one picks up the Greek text?, in Naudé, J A & Van der Merwe, C H J (eds), 246-265. (*Acta Theologica Suppl 2.*)
- Van der Watt, J G & Kruger Y 2002. Some considerations on Bible translation as complex process, in Naudé, J.A. & Van der Merwe, C H J (eds), 118-139. (*Acta Theologica Suppl 2.*)
- Weren, W 1998. Sporen van interpretatie in Nederlandse vertalingen van Matteüs 1, 18-25, in Welzen, P H M, Dechers-Dijs, M C N, Smit, J F M, Verdegaal, C M L (reds), *Exegeten aan het werk: Vertalen en interpreteren van die Bijbel*, 97-114. Brugge: Tabor.